

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه: علوم تربیتی (مدیریت آموزشی)

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری تخصصی مدیریت آموزشی

موضوع: بررسی احساس عدالت و مولفه های موثر بر آن در

دانش آموزان پایه دوم دبیرستان های عمومی شهر تهران

راهنمای اول: دکتر میرمحمد سید عباس زاده

راهنمای دوم: دکتر محمد حسنی

استاد مشاور: دکتر علی دلاور

اساتید داورداخلی:

دکتر علیرضا قلعه ای

دکتر حسن قلاوندی

اساتید داور خارجی:

دکتر موسی پیری

دکتر بهرام رضا زاده

نگارش: کامیاب تجاسب

چکیده:

این پژوهش با انگیزه بررسی احساس عدالت و مولفه های موثر بر آن صورت گرفت. جامعه آماری تحقیق کلیه دانش آموزان دبیرستان های عمومی شهر تهران است. برای انتخاب نمونه از طریق نمونه گیری طبقه ای نسبی اقدام گردید که از بین مناطق ۱۹ گانه تهران مناطق ۱، ۱۱ و ۱۸ انتخاب و ۷۹۷ نفر دانش آموز دختر و پسر در مدارس دولتی و غیر دولتی انتخاب شدند. متغیرهای پژوهش از نوع دموگرافیک و غیر دموگرافیک شامل جنسیت، نوع مدرسه، تعلق به یکی از سه منطقه آموزشی تهران و تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی خانواده ها در غالب فرضیه هایی مورد پژوهش قرار گرفتند. ابزار اندازه گیری پرسشنامه های محقق ساخته با پایایی و اعتبار بسیار مطلوب بود. در ۲ پرسشنامه ۳۰ سوالی الف و ب به ترتیب انتظار از رفتار عادلانه و وضع موجود رفتار عادلانه مورد ارزیابی قرار گرفت که از تقسیم انتظار بر وضع موجود میزان احساس عدالت محاسبه و هر قدر جواب کسر بیشتر شد میزان احساس بی عدالتی بیشتر و بر عکس. ضمن اینکه احساس عدالت آزمودنی هادر هر سه بعد توزیعی، رویه ای و مراوده ای مورد ارزیابی قرار گرفت و پرسشنامه ۱۹ سوالی سوم میزان سرمایه فرهنگی خانواده ها را مورد سنجش قرار داد و نتایج ذیل به دست آمد:

- احساس عدالت در بین دانش آموزان مدارس دولتی کمتر از دانش آموزان مدارس غیر دولتی است و این تفاوت در کلیه ابعاد عدالت مشاهده شد.
- احساس عدالت در بین دانش آموزان دختر کمتر از دانش آموزان پسر است و در کلیه ابعاد مصداق داشت.
- در بین مناطق آموزشی ۱، ۱۱ و ۱۸ تفاوت معناداری در بین احساس عدالت نمونه مشاهده نشد.
- تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی خانواده بر میزان احساس عدالت دانش آموزان تأثیر دارد به این معنا که خانواده هایی که از والدین تحصیل کرده تری برخوردارند
- فرزندان آنها کمتر احساس عدالت می کنند، همچنین خانواده هایی که دارای سرمایه فرهنگی بالاتری هستند فرزندان آنها نیز احساس عدالت کمتری دارند یعنی احساس بی عدالتی بیشتری دارند و این موضوع در کلیه ابعاد عدالت مصداق داشت.

- واژه گان کلیدی: احساس عدالت، عدالت توزیعی، عدالت رویه ای، عدالت مرادده‌ای، سرمایه فرهنگی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه: علوم تربیتی (مدیریت آموزشی)

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری تخصصی مدیریت آموزشی

موضوع: بررسی احساس عدالت و مولفه های موثر بر آن در

دانش آموزان پایه دوم دبیرستان های عمومی شهر تهران

راهنمای اول: دکتر میرمحمد سید عباس زاده

راهنمای دوم: دکتر محمد حسنی

استاد مشاور: دکتر علی دلاور

اساتید داورداخلی:

دکتر علیرضا قلعه ای

دکتر حسن قلاوندی

اساتید داورخارجی:

دکتر موسی پیری

دکتر بهرام رضا زاده

نگارش: کامیاب تجاسب

تابستان ۱۳۹۱

فهرست مطالب

شماره	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱. مقدمه
۳	۲-۱. بیان مسئله
۵	۳-۱. دلایل اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۴-۱. اهداف پژوهش:
۷	۱-۴-۱. اهداف اصلی
۸	۲-۴-۱. اهداف فرعی
۸	۵-۱. فرضیات تحقیق
۱۱	۶-۱. تعاریف واصطلاحات پژوهش
۱۱	۱-۶-۱. تعاریف نظری
۱۲	۲-۶-۱. تعاریف عملیاتی

فصل دوم : ادبیات پژوهش

- ۱۶ ۱-۲. مقدمه
- ۱۶ ۲-۲. ادبیات نظری پژوهش
- ۲۵ ۱-۲-۲. عدالت چیست؟
- ۲۷ ۲-۲-۲. حق چیست؟
- ۲۸ ۳-۲-۲. حق در نگاه فقها
- ۲۹ ۴-۲-۲. نگرش حقوق دانان غرب
- ۳۰ ۵-۲-۲. رویکردهای فلسفی به مسأله عدالت
- ۳۰ ۱- افلاطون
- ۳۳ ۲- ارسطو
- ۳۶ ۳- جان راولز
- ۳۸ ۴- بریان باری
- ۴۰ ۵- مارکس
- ۴۱ ۶-۲-۲. رویکردهای جامعه‌شناسی به عدالت
- ۴۱ ۱- الکسی دو توکویل
- ۴۳ ۲- امیل دورکیم
- ۴۴ ۳- ویلفردو پارتو

۴۵	۴- هومنز
۴۶	۵- پیتر بلا
۴۷	۶- استاکی آدامز
۵۲	۲-۲-۷. دیدگاه متفکران دینی به عدالت
۵۲	۱- نظریه راغب اصفهانی
۵۳	۲- عدالت از دیدگاه فارابی
۵۴	۳- عدالت از دیدگاه ابوعلی مسکویه
۵۵	۴- عدالت در اسلام از دیدگاه شهید مطهری
۶۷	۲-۳. سرمایه فرهنگی
۷۴	۲-۴. مدل مفهومی تحقیق
۷۴	۲-۵. پیشینه پژوهش
	فصل سوم: روش شناسی پژوهش
۸۸	۳-۱. روش پژوهش
۸۸	۳-۲. جامعه آماری
۹۰	۳-۳. روش نمونه گیری و حجم نمونه
۹۵	۳-۴. شاخص پایایی
۹۷	۳-۵. شاخص اعتبار

- ۹۷ ۳-۶. تحلیل عاملی تأییدی ابزار اندازه گیری
- ۹۹ ۳-۷. بررسی اعتبار گویه های سازنده احساس عدالت توزیعی
- ۱۰۱ ۳-۸. بررسی اعتبار گویه های سازنده احساس عدالت رویه‌ای
- ۱۰۳ ۳-۹. بررسی اعتبار گویه های سازنده احساس عدالت مروده‌ای
- ۱۰۵ ۳-۱۰. بررسی اعتبار گویه های سازنده سرمایه فرهنگی
- ۱۰۷ ۳-۱۱. متغیرهای پژوهش
- ۱۰۷ ۳-۱۲. ابزار اندازه‌گیری
- ۱۰۹ ۳-۱۳. روش جمع آوری اطلاعات
- ۱۰۹ ۳-۱۴. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
- فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها**
- ۱۱۰ ۴-۱. مقدمه
- ۱۱۰ ۴-۲. نتایج توصیفی تحقیق (جداول یک بُعدی)
- ۱۱۰ ۴-۲-۱. جنسیت
- ۱۱۱ ۴-۲-۲. نوع مدرسه
- ۱۱۲ ۴-۲-۳. منطقه محل سکونت
- ۱۱۳ ۴-۲-۴. تحصیلات پدر پاسخگویان
- ۱۱۴ ۴-۲-۵. تحصیلات مادر پاسخگویان

- ۱۱۵ ۳-۴. یافته های استنباطی
- ۱۱۶ ۴-۴. بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها
- ۱۱۶ ۴-۵. تحلیل فرضیه های پژوهش
- ۱۱۶ فرضیه ۱ میزان احساس عدالت دانش‌آموزانی که در مدارس دولتی تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مدارس غیر دولتی تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۱۸ فرضیه ۱-۱ میزان احساس عدالت توزیعی دانش‌آموزانی که در مدارس دولتی تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مدارس غیر دولتی تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۱۹ فرضیه ۱-۲ میزان احساس عدالت رویه‌ای دانش‌آموزانی که در مدارس دولتی تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مدارس غیر دولتی تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۲۰ فرضیه ۱-۳ میزان احساس عدالت مراوده‌ای دانش‌آموزانی که در مدارس دولتی تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مدارس غیر دولتی تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۲۱ فرضیه ۲ میزان احساس عدالت در دانش‌آموزان دختر در مقایسه با دانش‌آموزان پسر کمتر است.
- ۱۲۳ فرضیه ۲-۱ میزان احساس عدالت توزیعی در دانش‌آموزان دختر در مقایسه با دانش‌آموزان پسر کمتر است.
- ۱۲۴ فرضیه ۲-۲ میزان احساس عدالت رویه‌ای در دانش‌آموزان دختر در مقایسه با

- دانش آموزان پسر کمتر است.
- ۱۲۵ فرضیه ۲-۳ میزان احساس عدالت مراوده‌ای در دانش‌آموزان دختر در مقایسه با دانش‌آموزان پسر کمتر است.
- ۱۲۶ فرضیه ۳ میزان احساس عدالت دانش‌آموزانی که در منطقه یک آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مناطق یازده و هجده آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۲۸ فرضیه ۱-۳ میزان احساس عدالت توزیعی دانش‌آموزانی که در منطقه یک آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مناطق یازده و هجده آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۳۰ فرضیه ۲-۳ میزان احساس عدالت رویه‌ای دانش‌آموزانی که در منطقه یک آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مناطق یازده و هجده آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۳۲ فرضیه ۳-۳ میزان احساس عدالت مراوده‌ای دانش‌آموزانی که در منطقه یک آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند در مقایسه با دانش‌آموزانی که در مناطق یازده و هجده آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند کمتر است.
- ۱۳۴ ۴-۶. مدل سازی معادلات ساختاری (با استفاده از نرم افزار لیزرل)
- ۱۳۵ ۴-۶-۱ مدل اندازه گیری
- ۱۳۷ ۴-۶-۲. شاخص های برازندگی مدل
- ۱۳۹ ۴-۷. مدل تحقیق:

۱۴۳ فرضیه ۴. بین میزان تحصیلات والدین و احساس عدالت دانش آموزان رابطه وجود دارد.

۱۴۳ فرضیه ۵. بین میزان سرمایه فرهنگی خانواده و احساس عدالت دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

۱۴۶ ۱-۵. مقدمه

۱۴۶ ۲-۵. بحث و نتیجه گیری

۱۵۰ ۳-۵. محدودیت های پژوهش

۱۵۱ ۴-۵. پیشنهادات

۱۵۲ الف: پژوهشی

۱۵۲ ب: کاربردی

۱۵۴ فهرست منابع فارسی

۱۵۸ فهرست منابع انگلیسی

۱۶۵ ضمائم (پرسشنامه های تحقیق)

۱۷۴ چکیده انگلیسی

عنوان انگلیسی

فهرست جداول

شماره	عنوان
۸۹	جدول شماره ۳-۱. توزیع مدارس در مناطق ۱۹ گانه
۹۰	جدول شماره ۳-۲. توزیع جامعه دانش آموزی در مناطق ۱۹ گانه تهران
۹۰	جدول شماره ۳-۳. توزیع دانش آموزان براساس جنسیت و نوع مدرسه در هرپایه
۹۴	جدول شماره ۳-۴. تعداد دانش آموزان به تفکیک منطقه
۹۴	جدول شماره ۳-۵. تعداد دانش آموزان به تفکیک جنسیت در منطقه ۱
۹۵	جدول شماره ۳-۶. تعداد دانش آموزان به تفکیک جنسیت در منطقه ۱۱
۹۵	جدول شماره ۳-۷. تعداد دانش آموزان به تفکیک جنسیت در منطقه ۱۸
۹۶	جدول شماره ۳-۸. میزان آلفای بدست آمده برای هر یک از شاخص های تحقیق
۱۰۰	جدول شماره ۳-۹. شاخص های برازش متغیرهای تحقیق
۱۰۲	جدول شماره ۳-۱۰. شاخص های برازش متغیرهای تحقیق
۱۰۴	جدول شماره ۳-۱۱. شاخص های برازش متغیرهای تحقیق
۱۰۶	جدول شماره ۳-۱۲. شاخص های برازش متغیرهای تحقیق
۱۱۰	جدول شماره ۴-۱. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت
۱۱۱	جدول شماره ۴-۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع مدرسه

- ۱۱۲ جدول شماره ۳-۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب منطقه محل سکونت
- ۱۱۳ جدول شماره ۴-۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات پدر پاسخگویان
- ۱۱۴ جدول شماره ۵-۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات مادر پاسخگویان
- ۱۱۶ جدول شماره ۶-۴. بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق به کمک آزمون کولموگراف اسمیرنف
- ۱۱۷ جدول شماره ۷-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموزان مدارس دولتی و غیردولتی از نظر احساس عدالت
- ۱۱۸ جدول شماره ۸-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموزان مدارس دولتی و غیردولتی از نظر احساس عدالت توزیعی
- ۱۱۹ جدول شماره ۹-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموزان مدارس دولتی و غیردولتی از نظر احساس عدالت رویه‌ای
- ۱۲۱ جدول شماره ۱۰-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموزان مدارس دولتی و غیردولتی از نظر احساس عدالت مراوده‌ای
- ۱۲۲ جدول شماره ۱۱-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموز دختر و پسر از نظر احساس عدالت
- ۱۲۳ جدول شماره ۱۲-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموز دختر و پسر از نظر احساس عدالت توزیعی
- ۱۲۴ جدول شماره ۱۳-۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموز دختر و پسر از نظر احساس عدالت رویه‌ای

- جدول شماره ۴-۱۴. t گروههای مستقل برای بررسی تفاوت دو گروه دانش آموز دختر و پسر از نظر احساس عدالت مروده‌ای ۱۲۵
- جدول شماره ۴-۱۵. نتایج حاصل از آنالیز واریانس در ارتباط با احساس عدالت به تفکیک سه منطقه (۱،۱۱،۱۸) ۱۲۷
- جدول شماره ۴-۱۶. نتایج حاصل از آزمون توکی در رابطه با احساس عدالت ۱۲۷
- جدول شماره ۴-۱۷. نتایج حاصل از آنالیز واریانس در ارتباط با احساس عدالت توزیعی به تفکیک سه منطقه (۱،۱۱،۱۸) ۱۲۹
- جدول شماره ۴-۱۸. نتایج حاصل از آزمون توکی در رابطه با احساس عدالت توزیعی ۱۲۹
- جدول شماره ۴-۱۹. نتایج حاصل از آنالیز واریانس در ارتباط با احساس عدالت رویه‌ای به تفکیک سه منطقه (۱،۱۱،۱۸) ۱۳۱
- جدول شماره ۴-۲۰. نتایج حاصل از آزمون توکی در رابطه با احساس عدالت رویه‌ای ۱۳۱
- جدول شماره ۴-۲۱. نتایج حاصل از آنالیز واریانس در ارتباط با احساس عدالت مروده‌ای به تفکیک سه منطقه (۱،۱۱،۱۸) ۱۳۳
- جدول شماره ۴-۲۲. نتایج حاصل از آزمون توکی در رابطه با احساس عدالت مروده‌ای ۱۳۳
- جدول شماره ۴-۲۳. نامگذاری نمادهای موجود در مدل کلی لیزرل ۱۳۶
- جدول شماره ۴-۲۴. شاخص های مطلق، نسبی و تعدیل یافته برازش ۱۳۸
- جدول شماره ۴-۲۵. نتایج اجرای مدل ساختاری رابطه بین تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی با احساس عدالت ۱۴۴

فهرست نمودارها

شماره	عنوان
۹۱	نمودار شماره ۱-۳. تعداد مدارس مناطق انتخابی و تعداد مدارس منتخب
۹۱	نمودار شماره ۲-۳. توزیع مدارس دولتی و غیر دولتی در مناطق انتخابی و انتخاب مدارس به تفکیک دولتی و غیر دولتی
۹۹	نمودار ۳-۳. خروجی لیزرل برای تحلیل عاملی تأییدی احساس عدالت توزیعی
۱۰۱	نمودار ۳-۴. خروجی لیزرل برای تحلیل عاملی تأییدی احساس عدالت رویه‌ای
۱۰۳	نمودار ۳-۵. خروجی لیزرل برای تحلیل عاملی تأییدی احساس عدالت مرآوده‌ای
۱۰۵	نمودار ۳-۶. خروجی لیزرل برای تحلیل عاملی تأییدی سرمایه فرهنگی
۱۱۱	نمودار ۱-۴ نمودار جنسیت پاسخگویان
۱۱۲	نمودار ۲-۴ نمودار نوع مدرسه پاسخگویان
۱۱۳	نمودار ۳-۴ نمودار منطقه محل سکونت پاسخگویان
۱۱۴	نمودار ۴-۴ نمودار تحصیلات پدر پاسخگویان
۱۱۵	نمودار ۵-۴ نمودار تحصیلات مادر پاسخگویان
۱۴۱	نمودار (۴-۶) خروجی نرم افزار لیزرل در حالت استاندارد آزمون رابطه علی بین تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی و احساس عدالت

نمودار(۷-۴) خروجی نرم افزار لیزرل در حالت معنی‌داری آزمون رابطه علی بین
تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی و احساس عدالت

فصل اول: کلیات تحقیق

لقد ارسلنا رسلنا بالبينات وانزلنا معهم الكتاب و الميزان ليقوم الناس بالقسط (حدید/۲۵) همانا رسولان خود را بادلایل روشن فرستادیم و همراه ایشان کتاب و ترازو فرود آوردیم تا مردم به عدالت قیام کنند .

۱-۶. مقدمه

عدالت از زمره مفاهیم ارزشی و اخلاقی است که گستره اهمیت آن بسیار وسیع است. به عبارت دیگر عدالت بامفاهیمی نظیر برابری و انصاف صرفاً به محیط های اجتماعی منحصر نمی شود. هر جا انسان و ارزشهای انسانی و اخلاقی وجود داشته باشد موضوع و بحث عدالت از مهمترین مفاهیم در حوزه داوری و رفتار است. یکی از حوزه هایی که نقش عدالت در آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است محیط های تحصیلی است. محیط های تحصیلی به دلیل نقشی که در پرورش و شکل گیری افکار، اندیشه ها، نگرش ها و نهایتاً رفتارهای فرد بازی می کنند از اهمیت و اولویت ویژه ای برخوردارند. محیط های آموزشی به عنوان اولین محیط رسمی که کودکان در آن حضور می یابند و با توجه به نحوه توزیع منافع و تسهیلات اولین ذهنیت ها را در فرد شکل می دهند و با ورود به محیط های بزرگتر دیدگاهی نسبت به نوع عدالت موجود در جامعه شکل می گیرد. دیدگاه مردم در رابطه با مفهوم عدالت متفاوت است و این امر به مسایل روان شناختی و فرهنگی مردم مرتبط می باشد. حس عدالت یک درک ذهنی^۱ است که فرد از طریق آن در می یابد پاداش واقعی^۲ که در یک موقعیت خاص دریافت می کند با پاداشی که سزاوار آن بوده تفاوتی ندارد (رش، ۲۰۰۲، ۳۳۳). مردم در فرآیند عدالت جویی و در رابطه با حس عدالت^۳ خود سه مسئله برابری^۴، انصاف^۵ و نیاز را همواره در رابطه با برخورداری از تسهیلات مختلف در

-
- 1- Subjective perception
 - 2- Actual reward
 - 3- Sense of justice
 - 4- Equality
 - 5- Equity

جامعه، محیط اطراف خود و محیط آموزشی یا سازمانی و در رابطه با چگونگی عادلانه بودن روند دستیابی به آنها مورد توجه قرار می‌دهند.

اصل انصاف در این موارد از اهمیت خاص برخوردار است زیرا همواره در مورد توزیع پاداش به یک فرد، بیشتر از همه مورد توجه قرار می‌گیرد (نیسان، ۱۹۸۹، ۳۰۷). این اصل به مسئله توزیع نسبی و نامساوی منابع اجتماعی اشاره دارد که بر اساس عملکرد هر فرد و با توجه به شایستگی او نسبت به دیگران برایش تعیین می‌شود.

از سوی دیگر بر اساس اصل برابری هر یک از افراد صرفنظر از اختلافاتی که در شایستگی‌های خود در سه زمینه کوشش فرد، مشارکت واقعی و توانایی از خود ابراز می‌کنند به میزان مساوی از امکانات موجود برخوردار می‌شوند. نهایتاً بر اساس اصل نیاز هر فرد برای برآورده شدن نیازهای اساسی خویش خصوصاً در رابطه با نیازهای مادی و عملکرد صحیح جسمانی برای یادگیری بهتر باید از امکانات عادلانه برخوردار شود (گالستون ۱۹۸۰). (شوارتز، ۱۹۷۵، ۱۱۱) معتقد است که اصل نیاز در آموزش و پرورش به شاخص‌های انسان دوستانه و مسئولیت‌های اجتماعی مسئولین مرتبط بوده و به عنوان یک مسئله حقوق بشری باید به آن توجه نمود. تحقیقات انجام شده در رابطه با مسئله عدالت در جامعه آلمان و امریکا حاکی از این امر هستند که اولویتهایی که افراد جامعه برای عدالت طلبی از خود ابراز می‌دارند با توجه به شاخص‌های فرهنگی - اجتماعی که در رابطه با آنها زندگی می‌کنند متفاوت است (وگنر و لیبیک، ۱۹۹۵، ۲۳۹).

به عنوان مثال افرادی که در موقعیت اجتماعی پایین‌تری قرار داشته و یا از سطح شغلی و تحصیلی پایین‌تری برخوردارند اهمیت کمتری به برقراری عدالت برای خودشان ابراز می‌دارند. همچنین افراد جامعه هر کدام بر اساس اندوخته‌های فرهنگی و تربیتی خاص به اصول خاصی از فرآیند عدالت ورزی و حس عدالت معتقد هستند و در رعایت آن در جامعه اصرار می‌ورزند (صباغ، رش ۱۹۹۴، ۲۴۴).

در برخی موارد، فردی که قربانی بی‌عدالتی می‌شود ممکن است از این مسئله مطلع نباشد ولی نهایتاً پی‌آمدهای این بی‌عدالتی که در مورد او اعمال شده است به صورت واکنش‌های جسمانی و روانشناختی در او بروز می‌نماید (اشمیت و میز ۲۰۰۰). همچنین ممکن است این فرد رفتارهایی را از خود بروز دهد که سبب برخوردهای چالش‌انگیز با دیگران و پی‌آمدهای منفی در زندگی آینده‌اش شود (والستر، برشید، ۱۹۷۶، ۱۴۲-۱). رعایت موارد مذکور از سوی

مسئولین آموزش و پرورش بر محیط آموزشی و ارتقای فرصت‌های مناسب برای یادگیری بهتر و نهایتاً کسب مهارت‌های آینده برای مشاغل مختلف نقش اساسی ایفا خواهد نمود و دیدگاه دانش آموزان را در رابطه با چگونگی برقراری عدالت واقعی در برخورد با آنها به صورت مثبت تغییر خواهد داد (هورن ۱۹۸۵). بنابراین نحوه عملکرد آموزش و پرورش در شکل‌گیری دیدگاه ذی‌نفعان نقش موثری دارد. بررسی نحوه عملکرد این نهاد به عنوان نهادی پاسخگو که می‌تواند منجر به باز تولید رفتار آتی نسل موجود باشد مورد توجه متخصصان و اهل فن در حوزه تعلیم و تربیت قرار گرفته است که در ادامه نیز در صدد پژوهش در این زمینه خواهیم بود.

۱-۷. بیان مسئله

عدالت واژه‌ای است که از دیرباز توانسته است ذهن و زبان‌های زیادی را تسخیر کند. عدالت ابعاد گوناگونی دارد. عدالت اقتصادی، قضایی، سیاسی، آموزشی، قومیتی و... عدالت آموزشی یکی از زیربنایی‌ترین ابعاد عدالت است و در فرهنگ دینی ما همان قدر که علم و آموزش مورد تاکید قرار گرفته است بر عدالت به عنوان یک اصل ضروری نیز پای فشرده‌اند. پیشرفت یا پس رفت جامعه ما منوط به تحقق عدالت آموزشی است. عدالت آموزشی می‌تواند آموزش و پرورش ما را در همه حوزه‌ها دچار تحول کند و زمینه بروز استعدادها و توانمندی‌ها را در سطح کلان فراهم آورد. در این عصر زراندوزی‌ها و بی‌عدالتی، عدالت به زلال چشمه‌ای می‌ماند که می‌تواند روح را بیالاید و خصوصاً تحقق این اصل در آموزش و پرورش می‌تواند فردای روشن را برای فرزندان این دیار به ارمغان آورد. اما علیرغم اهمیت نقش عدالت در محیط‌های آموزشی از قبیل مدارس و دانشگاه‌ها، توجه کمی به توزیع ایده‌آل خدمات متفاوت آموزشی شده است. برقراری مفهوم عدالت از خانواده و به خصوص دستگاه تعلیم و تربیت شروع می‌شود. کودکان به دلیل تعلق به طبقات مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میزان دانش و تحصیلات خانواده و فرصت‌هایی که آنها برایشان ایجاد می‌کنند از موقعیت‌های یکسانی برخوردار نیستند و مفهوم نابرابری از همان زمان در آنان شکل می‌گیرد. با شروع تحصیل و برخورداری‌های متفاوت از امکانات آموزشی این مسئله خود را آشکارتر نشان می‌دهد. آموزش و پرورش می‌تواند یکی از مولفه‌های موثر در باز تولید مفهوم نابرابری باشد.

عدالت در نهادهای آموزشی و آموزش و پرورش ابعاد گوناگونی دارد. (صباغ و همکاران، ۹۷، ۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان طرحواره‌های عدالت در مدارس به پنج بعد عدالت در مدارس اشاره می‌کنند که عبارتند از حق تعلیم و تربیت، تخصیص یا انتخاب فضای آموزشی، فعالیت‌های یاددهی و یادگیری، رفتار معلمان با دانش آموزان و ارزیابی دانش آموزان از توزیع نمرات.

عدالت در سه حوزه توزیعی، رویه‌ای و مراوده‌ای در سازمانها، محیط‌های اجتماعی و محیط‌های آموزشی قابل مطالعه است. در این تحقیق نیز میزان احساس عدالت بر اساس ابعاد سه گانه مذکور در بین دانش آموزان مقطع دبیرستان، دخترانه و پسرانه، مدارس دولتی و غیردولتی و در تهران بزرگ مورد مطالعه می‌باشد تا مشخص شود هر یک از مولفه‌های جنسیت، نوع مدرسه و منطقه جغرافیایی تحصیل بر اساس شاخص‌های توسعه و تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی خانواده چه تاثیری در هر یک از ابعاد سه گانه عدالت دارد. بطور خلاصه با توجه به اینکه نظام آموزش و پرورش هر کشور اولین نهاد رسمی است که مفهوم نابرابری و بی‌عدالتی را در ذهن شکل می‌دهد، داشتن تصویری از وضع موجود به عنوان یک مسئله و مشکل که نتایج منفی آن عواقب جدی آتی دارد باید مورد تامل و تحقیق قرار گیرد لذا محقق در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوالات است که:

۱- میزان احساس عدالت در بین نمونه‌ای با ویژگی‌های ذکر شده در بالا در سه بعد عدالت (توزیعی - رویه‌ای - مراوده‌ای) چقدر است؟

۲- آیا بین ابعاد سه گانه عدالت با مولفه‌های جنسیت، نوع مدرسه (دولتی، غیر انتفاعی) و منطقه جغرافیایی تحصیل بر اساس شاخص‌های توسعه، تحصیلات والدین و سرمایه فرهنگی خانواده رابطه معنی دار وجود دارد یا خیر؟ پاسخ این سوالات و اعمال روش‌های عادلانه در هر یک از ابعاد عدالت می‌تواند آینده جامعه را با داشتن نسلی آرام، منطقی و مدیون به جامعه و نهادارای مطالبات مشروع بدون پاسخ و قربانی بی‌عدالتی، بیمه کند.